

ALEKSANDRA KANJUO

Premiki v razmejitvah med državo in družbo

Ob mednarodnem posvetu Raziskovalnega komiteja za strukturo in organizacijo oblasti IPSA

Eno najbolj pomembnih in danes vse bolj aktualnih vprašanj moderne politične misli je vprašanje odnosa med državo in družbo. V času, ko se sodobne družbe hitro in množično politizirajo, državni sistemi posodablajo, restrukturirajo in odpirajo družbeni kontroli, je nujno na novo definirati in opredeliti, katere funkcije naj še vedno opravlja država, katere pa bo prevzela družba sama.

Ta medsebojno spreminjajoči se odnos med državo in družbo je bil osrednja tema mednarodnega posveta Raziskovalnega komiteja za strukturo in organizacijo oblasti IPSA (Mednarodnega združenja za politične znanosti), ki je potekal od 1. do 4. junija 1989 v Ljubljani z delovnim naslovom »Premiki v razmejitvah države in družbe – Spremenjena pričakovanja od države in izvršilne oblasti«.

Posvet sta organizirala Jugoslovanski center za teorijo in prakso samoupravljanja »Edvard Kardelj« in RC-27 IPSA, udeležili pa so se ga politologi univerz iz Avstralije, Bolgarije, ZDA, V. Britanije, Jugoslavije ter predstavnika dveh mednarodnih organizacij – OECD iz Pariza in ICPE iz Ljubljane.

Referati in razprave na posvetu so bili usmerjeni k zarisovanju smeri in intenzitete spreminjanja funkcije in delovanja politično-izvršilne oblasti, upravnega aparata, parlamentov, političnih strank, nevladnih organizacij in t. i. privatnih agregatov. Da bi redefinirali pojme države, družbe in politike v sodobnem svetu, so udeleženci uporabili eno od najbolj razvitih komparativnih

metod proučevanja te problematike: izkušnje posameznih držav udeleženk – z njihovimi različnimi družbenoekonomskimi in političnimi sistemi; sinteza teh izkustev je bila empirična podlaga za teoretsko razmišljanje in opredeljevanje.

V obravnavi konkretnih primerov razvojne prakse in zgodovinske dinamike posameznih držav so bili znanstveni prispevki na srečanju sicer »nacionalno« obarvani, vendar so omogočili komparacije, ki imajo obči pomen.

Širša demokratizacija družbe, katere posledica je demonopolizacija politične sfere, je pojav, ki ima univerzalne razsežnosti. V vseh družbenoekonomskih in političnih sistemih – v razvitih državah in v deželah v razvoju – je zaznavna težnja k zoževanju področja, na katerega imata država in izvršilna oblast neposreden vpliv v družbenem in ekonomskem življenju. Vloge in funkcije, ki jih država opušča, prehajajo na družbo samo. S tem nastaja podoba bolj avtonomne družbe, ki začenja spreminjati svoj odnos do države: ta se začenja spreminjati iz družbi nadrejene in družbi nasprotujoče v mnogo bolj odvisno in družbi odgovorno organizacijo.

O temeljnih razsežnostih in dejavnikih, ki vplivajo na ta proces, je v svojem uvodnem referatu razpravljala prof. M. Heper z univerze v Ankari. Predstavil je tri možne paradigme razmerja med družbo in državo: država je bodisi instrument vladajoče družbene skupine, bodisi prostor za tekmovanje družbenih skupin za osvojitve oblasti, ali pa sta – po tretji paradigmi – država in družba povsem ločeni in ima vsaka posebno identiteto.

Koliko je v teh spremembah razmerja pomembna »vladavina zakona« in na tem načelu zasnovana država, je v svojem prispevku razčlenil prof. A. Igljčar. Koncept civilne družbe, ki bi bila avtonomna v odnosu do države – o čemer se zadnje čase veliko govori – je zasnovan na vladavini zakona, v nasprotju s »partijsko državo«, ki je zasnovana na »revolucionarni legitimiteti«.

Prof. E. Pusić je identificiral nekaj temeljnih lastnosti političnega in strukturalnega

razvoja sodobne države in izvršilne oblasti ter njunega odnosa do družbe, ki se je kajpak v zgodovini spreminjal. Orisal je genezo nastajanja države in kako se je ta zaradi funkcionalnih izboljšav razvijala. Tudi oblike vodenja, vladanja v državi so se spreminjale – od karizmatičnega vodstva v smeri brezosebne hierarhije. V tem razvoju so pomembna kolektivna telesa politične kontrole, ki naj bi predstavljala »splošno voljo« in vladavino zakona.

Zanimiva razprava se je sprožila ob aktualnih jugoslovanskih razmerah in problemih, s katerimi se soočajo Jugoslavija in druge socialistične dežele, ki si prizadevajo liberalizirati politično sfero in jo locirati bližje družbi. To področje je v svojem prispevku obravnaval dr. N. Grizo. V njem je opozoril, da država in izvršilna oblast ne bosta zlahka izpustili iz rok moči, ki jo imata danes. Še več: pojemanje samoupravne moči, ki jo je v procesu družbenega življenja danes možno zaznati, vpliva na spreminjanje ravnotežja med državo in družbo v pridi prve.

Kako se je v povojnem obdobju v Jugoslaviji razvijal aparat oblasti, je v svojem prispevku razčlenil dr. D. Mirčev. Struktura oblastnega aparata vsebuje vsaj tri subsisteme: teritorialni, funkcionalni in asociativni. Po mnenju dr. Mirčeva povzročča vse pogostejše konflikte v naši družbi pretirana institucionalizacija in prevlada teritorialnega, splošno-političnega podsistema; omejevanje tega podsistema kot tudi uvajanje tržnega gospodarstva ter razvoj političnega pluralizma so nujni pogoji za nadaljnji razvoj naše družbe. Tem spremembam pa se ne upirajo samo vladajoči sloji, marveč tudi široki srednji in celo delavski sloji naše družbe.

Zanimiva so bila tudi vprašanja in razprave, povezane z enopartijsko vladavino in z vprašljivo možnostjo, da se v družbi/državi, v kateri ima ena sama stranka dominanten vpliv in praktično vso moč, vzpostavi tržno usmerjena ekonomija. V svojem prispevku je dr. S. Jogan problematiziral vprašanje političnega pluralizma in v okviru enopartijskega monopolističnega sistema možnosti za učinkoviti vpliv drugačnih, alternativnih političnih idej.

Kljub številnim in zelo radikalnim spremembam, ki se zdaj dogajajo v socialističnih deželah na ekonomskem in družbenopolitičnem področju, ostajajo aparati oblasti in državna moč še vedno sili, ki ju je treba slej-

koprej upoštevati, tako da bo prehod k »močni« družbi, ki ne bo več podrejena državi, še dolg in težaven.

V kolikšni medsebojni povezanosti sta ekonomska in politična liberalizacija, je poskušala v svojem prispevku odgovoriti prof. V. Buncova z Northwestern univerze (Illinois, ZDA), in sicer na primeru Sovjetske zveze, v kateri potekata ta dva procesa vzporedno. S tem se je sprožila razprava, ali ekonomska učinkovitost nujno predpostavlja demokratičnost družbe in ali sta liberalizacija ekonomske in politične sfere v medsebojni soodvisnosti. Buncova je politične in ekonomske reforme v najbolj grobih obrisih označila kot umik države iz ekonomije in vstop družbe v politiko. Po mnenju Buncove bo v ZSSR mnogo lažje izpeljati politično kot pa ekonomsko liberalizacijo. Politična liberalizacija poteka skoz spremembe v političnih institucijah, sistemu volitev, zvečevanju civilnih pravic ter skozi »glasnost«. Ekonomska liberalizacija pa obsega deetatizacijo, privatizacijo, marketizacijo in osvobajanje tržišča.

Buncova trdi, da je sami strukturi državnega socializma inherentna potreba po ekonomski in politični liberalizaciji, in da aktualnih družbenih reform v ZSSR ne smemo preozko pojmovati zgolj kot produkt nove vlade z Gorbačovom na čelu.

Prof. B. Bockman s Pittsburške univerze je v svojem prispevku razgrnil komparativni model raziskave razmerja med politiko in eksekutivno birokracijo. V inovacijah tega odnosa je temeljni dejavnik sistemskih sprememb v sodobnih družbah, kot tudi njihova razvojna dinamika: odnos stabilnosti in spreminjanja, demokratizacije in konservativnih tendenc, represije in funkcionalnosti države, vsebine državnih intervencijskih sredstev. Bockman podpira prizadevanja za nov tip birokracije, ki naj bi bila visoko profesionalna, odgovorna, družbeno odprta, hkrati pa inovativna in zelo občutljiva za preнове v družbi. V prispevku je posebej poudaril preobražanje eksekutivne birokracije iz dejavnika stabilnosti v dejavnik razvoja in preobrazb – družbene dinamike.

Tako kot v družbah v razvoju se tudi v razvitih deželah močno uveljavlja težnja k spreminjanju odnosa med državo in družbo – in to v smeri večje avtonomije družbe. V ZDA, kot je povedal prof. B. Bockman, se je v obdobju vladavine R. Reagana nepo-

sredni vpliv države na družbo sicer zmanjšal, vendar pa je moč eksekutive še vedno velika.

Dr. M. Kasoff je primerjal položaj in tendence urbane ekonomske politike v Jugoslaviji in ZDA ter poudaril, da je treba v obeh državah razviti nove in bolj učinkovite programe razvoja in redefinirati funkciji države in družbe na tem področju.

Primer Turčije in razvoj odnosov med turško državo in družbo je obravnaval dr. M. Heper z univerze v Ankari ter posebej izpostavil vlogo, ki jo ima politika v družbi in v odnosih med družbo in državo.

Danes smo priče globalni, svetovni družbeni krizi, podobni tisti iz tridesetih let, ko se je rešitev iz nje iskala v konceptu države blaginje. Ta model je označevala konstantna naravnost k ekonomskemu napredku in rasti. Danes tega modela, je poudarila prof. I. Perko-Šeparović, ni mogoče več uporabljati, ker je družba soočena z mejami rasti. Potrebno bo poiskati drugačen model premagovanja družbene krize. Vsi homocentrično usmerjeni projekti (v katerih je človek središče) bi se morali spremeniti v ekocentrične projekte (kjer je v središču naravno okolje). Enega možnih modelov je predlagal L. Brown, ta pa ni naravnana k stalni rasti, marveč k zdržljivosti okolja. Ta model temelji na lokalni samozadostnosti v ekonomski politiki, na omejevanju populacijske rasti in porabe energije, na kmetijstvu kot osnovi

gospodarstva, na zmanjševanju mestnih in drugih naselij. Ekonomija naj bi si prizadevala zadovoljiti človeške potrebe in naj ne bi bila naravnana zgolj k ustvarjanju dobička. Da bi odgovorila na potrebe tako spremenjene družbe, bi se morala spremeniti tudi država sama. O teh spremembah pa govori poročilo Rimskega kluba iz leta 1987.

Srečanje v Ljubljani je pokazalo, da potekajo povsod po svetu procesi podružbljanja politike, demokratizacije in »sestopa države z oblasti«, vendar pa so vsi ti procesi dolgotrajni in bodo terjali številne in velike spremembe na vseh področjih družbenega življenja. Prav tako pa so potrebne in nujne radikalne spremembe v globalnih razvojnih modelih, in te bodo vplivale tudi na spreminjanje podobe družbe in države; in ker sta ti tesno medsebojno prepleteni, se bodo spreminjale tudi njune medsebojne vezi.

Kot sta poudarila v sklepnih razpravi tudi predsednika Raziskovalnega komiteja IPISA za strukturo in organizacijo oblasti prof. Campbell in prof. Peters iz ZDA, je bilo srečanje politologov iz različnih okolij za vse udeležence zanimivo in koristno, ker je omogočilo bogato izmenjavo spoznanj in razmišljanj o obravnavani problematiki. Hkrati je bilo srečanje nadaljevanje tradicionalnega in plodnega sodelovanja slovenskih in jugoslovanskih politologov z Mednarodnim združenjem za politične znanosti.